

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบัน วิวัฒนาการไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการพัฒนา กระแสการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ส่งผลกระทบและมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตของมนุษย์โลกและของสังคมไทยด้วย จนทำให้องค์การวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) เห็นว่าแนวทางการพัฒนาประเทศทั่วโลกต่างไม่มีความสมดุลกันระหว่างองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรม คือด้านจิตใจและวัตถุ จึงประกาศในปี พ.ศ. 2534 – 2540 เป็นทศวรรษโลกแห่งการพัฒนาวัฒนธรรม โดยเน้นที่ “คน” เป็นศูนย์กลางและคนทั้งสังคมโลกต้องการคือเป็น “คนดีและคนเก่ง” นั่นคือคนที่มีความเข้าใจในสถานการณ์รอบข้าง เข้าใจองค์ประกอบทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น ต้องพัฒนาจิตใจ ค่านิยม วินัย ความคิดและสติปัญญา ให้ลงลึกถึงพฤติกรรมทางจิตใจ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทยเราหลายฉบับ อาทิ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ได้เริ่มเน้นถึงการแก้ปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาด้านจริยธรรม ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศที่เน้นการพัฒนาด้านวัตถุมากกว่าการพัฒนาคน จึงทำให้กระแสการดำเนินชีวิตของคนในสังคมถูกกระทบกระเทือน จากเดิมที่มีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง อาศัยแรงงานและความร่วมมือของสมาชิกในครอบครัวหรือชุมชนเป็นสำคัญ ต้องเปลี่ยนมาเป็นการใช้เครื่องจักรกลที่ใช้เทคโนโลยีประสิทธิภาพสูงเพื่อเพิ่มผลผลิต จนทำให้เกิดค่านิยมการแข่งขัน เพื่อความสำเร็จและแสวงหาโอกาสเพื่อประโยชน์ส่วนตนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอด ความสุขสบายและความปลอดภัยของชีวิต ผนวกกับการรับวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามาในสังคมไทย คุณธรรมและจริยธรรมซึ่งเป็นแบบแผนของความประพฤติที่ดีงามถูกละเลย มีแต่ความเห็นแก่ตัว เอาตัวเอวเปรียบ นอโกง ผู้คนขาดระเบียบวินัย ไม่เคารพกฎเกณฑ์ กฎหมาย ไม่มีความเห็นอกเห็นใจ ไม่มีความปรารถนาดี ระบบความสัมพันธ์ของสังคม “ประชาธิปไตย” เป็นไปอย่างสับสน ด้วยการใช้เงินและอิทธิพลเป็นฐาน ไม่ประพฤติตามขนบธรรมเนียมประเพณี จิตใจคนลอยห่างจากศรัทธา ความเชื่อในศาสนาธรรมซึ่งเคยใช้เป็นหลักในการดำรงชีวิต ทำให้วิกฤตทางศีลธรรมและคุณธรรมรุนแรงมากขึ้นในทุกขณะ

จากสภาพดังกล่าวนี้ ทุกฝ่ายจึงหันมาให้ความร่วมมือกันกำหนดนโยบายต่อเนื่องในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่จะพัฒนาศักยภาพหรือคุณภาพของคนทุกวัย โดยปรับปรุงกระบวนการพัฒนาจิตใจให้เกิดผลในทางปฏิบัติ และในแผนพัฒนาแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ก็ยังมุ่งประเด็นไปที่เรื่องเดิมคือ “การพัฒนาคุณภาพของคน” ในการที่จะพัฒนาตนเองเต็มศักยภาพเพื่อเป็นคนดี คนเก่ง ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย เคารพกฎหมาย มีความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกสาธารณะ มีความสามารถคิดเอง ทำเอง และพึ่งตนเองได้ ซึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้ระบุชี้ชัดถึงความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทยให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น และสรรพสิ่งทั้งหลาย รู้จักควบคุมตนเองให้อยู่ในครรลองแห่งความดีงาม รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองเป็นคนมีเหตุผล ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพกฎกติกาของสังคม มีความซื่อสัตย์และเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความสามารถในการใช้ศักยภาพของสมองซีกซ้าย-ขวาอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน คือความสามารถในด้านการใช้ภาษาสื่อสาร คิดคำนวณ คิดวิเคราะห์แบบวิทยาศาสตร์ คิดเป็นระบบสามารถใช้สติปัญญาอย่างเฉลียวฉลาดลึกซึ้งเพื่อเรียนรู้ให้บรรลุความจริง ความดี ความงามของสรรพสิ่ง เป็นคนที่มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตดี มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ บุคลิกภาพร่าเริงแจ่มใส จิตใจอ่อนโยนและเกื้อกูล มนุษยสัมพันธ์ดี สามารถเผชิญและแก้ปัญหาได้ ดังนั้น สถาบันการศึกษาในทุกระดับจึงพยายามส่งเสริมและปลูกฝังในด้านคุณธรรม จริยธรรมตั้งแต่เยาว์วัย (สุนน อมรวิวัฒน์, 2526, หน้า 51-59) ให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ปัญญาธรรม และมีความสามารถพื้นฐานในการคิด แก้ปัญหา สามารถดำรงชีวิตในสังคมและรู้จักปรับตัว และปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยให้เกิดความตระหนัก สำนึกและประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม การพัฒนาประเทศในทุกวันนี้ต้องการคนที่ดี เก่ง และมีความสุขในชีวิต เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมโดยรวมให้อยู่ในสภาพสมดุลขึ้นได้ ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ว่า

“....การสอนให้คนเก่งนี้ดูจะเห็นว่าดี แต่ถ้ามองให้ถี่ถ้วนแล้วอาจทำให้เกิดข้อบกพร่องขึ้นในตัวบุคคลได้ไม่น้อย ที่สำคัญ....บกพร่องในจริยธรรม ความรู้ลึกซึ้งซึ้งชัด เพราะมุ่งแต่จะแสวงหาประโยชน์เฉพาะตัวให้เพิ่มพูนขึ้น เป็นเหตุให้ทำความผิด ความชั่วทุจริตได้ โดยไม่รู้สึกละสังสเทือน ดังนั้น นอกจากจะสอนคนให้เก่งแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะอบรมให้ดีพร้อมกันไปด้วย....”

การจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ ประการแรกต้องจัดกิจกรรมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการประพฤติดี เห็นแก่ส่วนรวม ในกระบวนการเรียนการสอนไม่ว่าวิชาใด ควรเน้นการฝึกคิดมากกว่าท่องจำ ให้รู้จักแก้ปัญหาด้วยเหตุผล นั่นก็คือสอนให้เด็กได้รู้จักใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนั่นเอง ประการที่สอง ครู-อาจารย์ ผู้บริหาร ในโรงเรียนต้องเป็นตัวอย่างที่ดี ประการที่สาม ครู อาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องมีทัศนคติที่ถูกต้องในการแก้ปัญหา ยอมรับความแตกต่างของเด็กแต่ละคน

ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2530, หน้า 165) ที่ว่า “เราในฐานะครูคงไม่สามารถกำหนดคะแนนและบังคับให้เด็กและเยาวชน มีค่านิยมตามที่เราคิด เราหวัง เราจะต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลง และยอมรับความคิดเห็นคนอื่น ให้แต่ละคน แต่ละความคิดมีสิทธิมีเสียงในการแสดงความเห็นเพื่ออนาคตของเขา และของสังคมเขาตัวเอง เป้าหมายปลายทางก็คือการสอนให้ทุกคนได้สอนตัวของเขาเองต่อไป ไม่ว่าผู้ใหญ่หรือเด็กก็ตาม” ดังที่โคลเบิร์ก (Kohlberg, 1976, pp 58-63) ได้ให้ความเห็นว่า “การสอนจริยธรรมแก่เด็กจะบรรลุเป้าหมายให้เด็กเป็นผู้มีจริยธรรมอย่างแท้จริงนั้นทำได้โดยการสอนให้เขามีหลักในการตัดสินใจทางจริยธรรมที่ถูกต้อง เพราะหลักทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้ใช้ในการแก้ปัญหาขัดแย้งทางจริยธรรมระหว่างบุคคลได้ เป็นกฎเกณฑ์หรือแนวทางสำหรับประพฤติ เป็นเหตุผลสำหรับการตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติ ความสามารถใช้หลักการทางจริยธรรมนี้เรียกว่า ความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม”

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า มีวิธีการที่สามารถพัฒนาหรือยกระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมหลายวิธีด้วยกัน อาทิ การใช้กิจกรรมกลุ่ม การให้คำปรึกษากลุ่มและรายบุคคล การใช้ตัวแบบ การใช้บทบาทสมมติ เป็นต้น ในการพัฒนาคุณภาพของคนให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ตามการศึกษาในยุคปฏิรูป เน้นพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตวิญญาณ ความละเอียดอ่อนของจิตใจและทัศนคติที่ดีต่อการดำรงชีวิตควบคู่กันไป ซึ่งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน มุ่งพัฒนาผู้เรียนในลักษณะองค์รวมที่มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย ปัญญาและสังคม ในช่วงหกปีแรกเน้นการฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนพึ่งตนเอง มีความรับผิดชอบ มีวินัยและการมีส่วนร่วม สำหรับในหกปีหลังจะให้ความสำคัญกับความรู้และทักษะ นอกจากนั้นยังมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถทางอารมณ์ (emotional ability) หรือความฉลาดทางอารมณ์ (emotional quotient) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต โดยมุ่งปลูกฝังตั้งแต่เด็กให้มีความเข้าใจในตนเอง เข้าใจผู้อื่น รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งทางอารมณ์อันจะนำไปสู่การยกระดับจิตใจให้เป็นผู้รู้จักเหตุรู้จักผล สามารถที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ (สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์, 2542, หน้า 51 –61) โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาซึ่งเป็นเยาวชนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น เป็นวัยที่เชื่อมต่อระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ โดยธรรมชาติแล้วเป็นวัยที่มีอารมณ์รุนแรงมากกว่าวัยอื่น ๆ จึงได้ชื่อว่า “วัยพายุและเครียด” (storm and stress) หรือ “วัยวิกฤต” (critical-period) ซึ่งเรามักจะได้ยินข่าวอยู่เสมอทางสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาด้านอารมณ์ ทั้งนี้เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่มักจะทำอะไรวู่วาม เต็มไปด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดสติยั้งคิด ทำให้ไม่สามารถนำความฉลาดทางสติปัญญาไปใช้ในการจัดการกับอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสม จึงตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างไม่สมเหตุผล ประกอบกับการหลั่งไหลเข้ามาของข้อมูลข่าวสารของโลกไร้พรมแดนจึงนำไปสู่ปัญหาด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น มีการใช้ยาเสพติดทั้งในการกิน การอยู่ เห็นแก่ความสะดวกสบาย ขาดระเบียบวินัย ไม่เคารพกฎเกณฑ์ กฎหมาย ขาดความอดทน รอคอย ซึ่งก่อให้เกิด

พฤติกรรมที่แสดงถึงความฉลาดทางอารมณ์ต่ำตามมา ก็จะเป็นการแก้ปัญหาโดยใช้อารมณ์และด้วยวิธีการรุนแรง เช่น เรียนไม่ได้ก็เรียนจนกว่าจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงไม่ได้ก็ซึมเศร้า ไม่ยอมติดต่อกับเพื่อนฝูง ผู้ใหญ่ว่ากล่าวตักเตือนก็ไม่พอใจเถียงด้วยอารมณ์และแสดงกิริยาว่าไม่สุภาพ ไม่ยอมรับฟัง และคิดว่าตนเองถูกต้องดีแล้ว ครูดู หรือตักเตือนก็กระโดดตึกฆ่าตัวตายหรือลาออกไม่เรียนเลย จากสภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เด็กเองไม่เข้าใจ เกิดความวิตกกังวล สับสน และนำไปสู่ปัญหาการปรับตัวหรือปรับตัวใหม่ไม่ทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของตน ทำให้เกิดความเครียดทางจิตใจ และเป็นปัญหาสำคัญในวงการศึกษปัจจุบัน ซึ่งไม่เพียงแต่จะทำให้ตนเองครอบครัว และสังคมเดือดร้อนเท่านั้น แต่ยังทำให้ประเทศชาติต้องเสียทรัพยากรมนุษย์ที่มีความดีและความเก่งไปด้วย

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยซึ่งทำงานอยู่ในสถานศึกษาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการฉลาดทางอารมณ์ ให้มีความอดทน มานะพยายาม สามารถควบคุมและจัดการกับอารมณ์ได้ ให้มีความเข้าใจในตนเอง เข้าใจผู้อื่น รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งทางอารมณ์อื่นจะนำไปสู่การยกระดับจิตใจให้เป็นผู้รู้จักคิด เชื่อมโยง อย่างผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรู้จักใช้เหตุผลในเชิงจริยธรรม อีกทั้งสามารถที่จะเผชิญกับปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ รู้จักแก้วิกฤตให้เป็นโอกาส สร้างแรงจูงใจในตนเอง ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการใช้โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional quotient program) มาพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กนักเรียนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยระดับการศึกษาขั้นสูงของสถานศึกษา มีวุฒิภาวะ โครงสร้างทางสติปัญญาในระดับใช้เหตุผล และระเบียบทางสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ และมีประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบต่อการพัฒนาทางจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าความฉลาดทางอารมณ์ของคนเราแตกต่างกันจะทำให้การใช้เหตุผลทางจริยธรรมของคนเราแตกต่างกันไปด้วย เพราะการมีความฉลาดทางอารมณ์จะช่วยให้สามารถควบคุมตนเองให้ทำความดี และความดีจะเป็นตัวควบคุมให้สามารถใช้ความเก่งไปในทางที่ถูกต้อง ซึ่งจะทำให้ตนเองมีความสุข ผู้อื่นมีความสุข สังคมและโลกก็จะเกิดสันติสุขที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง การใช้โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์จึงเป็นกระบวนการที่ช่วยให้เด็กได้ตระหนักรู้ในความรู้สึกรู้สึกของตนเองและผู้อื่น รู้จักควบคุม และแสดงออกทางอารมณ์ พร้อมจัดการไปสู่พฤติกรรมที่เหมาะสมได้ โดยผ่านกระบวนการพิจารณาไตร่ตรองเชิงเหตุผลจริยธรรมมาแล้วนั่นเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์พัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์ ปีการศึกษา 2545

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

เพื่อเป็นแนวทางแก่ครูแนะแนว ครูผู้สอน ผู้บริหาร บิคมารดา ตลอดจนผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับนักเรียนหรือเยาวชน ได้เกิดความตระหนักว่าการรู้จักอารมณ์ตนเอง ควบคุมอารมณ์ตนเองได้อย่างเหมาะสม และรู้จักอารมณ์ผู้อื่นนั้น เกี่ยวข้องกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม เมื่อฝึกให้เป็นผู้มี ความฉลาดทางอารมณ์ก็จะพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมให้สูงขึ้นไปด้วย

สมมติฐานของการวิจัย

1. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีทดลองและระยะเวลาการทดลอง
2. นักเรียนที่ได้รับ โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ และกลุ่มควบคุม มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมระยะหลังการทดลองแตกต่างกัน
3. นักเรียนที่ได้รับ โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ และกลุ่มควบคุม มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมระยะการติดตามผลแตกต่างกัน
4. นักเรียนที่ได้รับ โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง
5. นักเรียนที่ได้รับ โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง
6. นักเรียนที่ได้รับ โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระยะหลังการทดลองและติดตามผลไม่แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ต่อการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน

1. ประชากร เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่กำลังศึกษาอยู่ใน โรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์ ปีการศึกษา 2545 จำนวน 237 คน

2. **กลุ่มตัวอย่าง** เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์ ปีการศึกษา 2545 ที่มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของโคลเบอร์ก (Kohlberg) ต่ำกว่าระดับตามเกณฑ์ ในระดับที่ 2 ขั้นที่ 4 ลงมา จำนวน 16 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม กลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ คือ

3.1.1 วิธีการทดลองมี 2 วิธี คือ

3.1.1.1 โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์

3.1.1.2. วิธีปกติ

3.1.2 ระยะเวลาในการทดลอง

3.1.2.1. ก่อนการทดลอง

3.1.2.2. หลังการทดลอง

3.1.2.3. ติดตามผลการทดลอง

3.2 ตัวแปรตาม คือ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 8 ด้าน ได้แก่

3.2.1 ด้านความซื่อสัตย์

3.2.2 ด้านความรับผิดชอบ

3.2.3 ด้านความเมตตา

3.2.4 ด้านความมีระเบียบวินัย

3.2.5 ด้านความอดทน

3.2.6 ด้านความเสียสละ

3.2.7 ด้านความสุภาพ อ่อนโยน

3.2.8 ด้านความร่วมมือและสามัคคี

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **จริยธรรม** หมายถึง แนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ดีงาม เป็นที่ยอมรับของสังคม โดยมีจิตใจเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมให้แสดงออกทั้งทางกาย วาจา และใจ ที่ก่อให้เกิดความสงบสุขทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

2. **การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม** หมายถึง การที่นักเรียนใช้เหตุผลมาตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะแสดงให้เห็นเหตุตั้งใจของบุคคลอันเป็นเหตุจูงใจที่

อยู่เบื้องหลังการตัดสินใจกระทำนั้น ๆ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลจะเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้นด้วย

3. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ดีงาม สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมไทยว่าเป็นสิ่งที่ดีเหมาะสม เป็นสิ่งที่สังคมนิยมชมชอบ เป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่ไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน 8 ด้าน ดังนี้

3.1 ความซื่อสัตย์ หมายถึง การที่นักเรียนกระทำสิ่งใด ๆ ด้วยความสุจริตใจ รักษาหลักการ หรือข้อกำหนดทางศีลธรรมทั้งด้วยกาย วาจา และใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

3.2 ความรับผิดชอบ หมายถึง การที่นักเรียนทำหน้าที่หรือการงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบในผลงานของตนเองโดยไม่หลีกเลี่ยง และพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

3.3 ความเมตตากรุณา หมายถึง การที่นักเรียนมีความปรารถนาดี คิดจะให้ผู้อื่นเป็นสุข และคิดที่จะช่วยเหลือให้ผู้อื่น ได้พ้นทุกข์

3.4 ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การที่นักเรียนสามารถควบคุมตนเอง สามารถปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย มารยาทและศีลธรรมของสังคม

3.5 ความอดทน หมายถึง การที่นักเรียนมีความสามารถที่จะต่อสู้กับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยความสงบ เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหว มีความสุขุมรอบคอบและมีอารมณ์สงบเยือกเย็น

3.6 ความเสียสละ หมายถึง การที่นักเรียนรู้จักแบ่งปันให้แก่บุคคลที่ควรให้ด้วยความเต็มใจ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังสติปัญญาก็ตาม

3.7 ความสุภาพอ่อนโยน หมายถึง การที่นักเรียนมีกิริยา วาจา ไพเราะ รู้จักละเทศะ มีสัมมาคารวะแก่คนทั่วไป

3.8 ความร่วมมือและความสามัคคี หมายถึง การที่นักเรียนสามารถปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้ ให้ความร่วมมือและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันปฏิบัติหน้าที่หรือการงาน โดยพร้อมเพรียงกัน ถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

4. ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง ตัวบ่งชี้พัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนตามทฤษฎีของโคลเบิร์ก (Kohlberg) ที่ผู้วิจัยใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม มี 3 ระดับ แยกย่อยได้เป็น 6 ขั้น คือ

ระดับก่อนกฎเกณฑ์

ขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษและเคารพเชื่อฟังอำนาจภายนอก

ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหาประโยชน์และสิ่งแลกเปลี่ยน รวมทั้งมีลักษณะปัจเจกชนด้วย

ระดับตามกฎเกณฑ์

ขั้นที่ 3 หลักการทำตามความเห็นชอบของผู้อื่นที่มีความสัมพันธ์กัน

ขั้นที่ 4 หลักการทำตามกฎเกณฑ์และระเบียบของสังคม

ระดับเหนือกฎเกณฑ์

ขั้นที่ 5 หลักการการควบคุมตนเอง ภาควิไมใจเมื่อตนทำดี และละอายใจตนเองเมื่อทำผิด

ขั้นที่ 6 หลักการคุณธรรมสากล

5. ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเรียนรู้จักอารมณ์ ความรู้สึกของตน ให้ตระหนัก มีสติ รู้เท่าทันสาเหตุและความแปรผันด้านอารมณ์ของตน สามารถบริหารจัดการอารมณ์ ภาวะอารมณ์ของตนและของผู้อื่น ไปในทางที่สร้างประโยชน์แก่ทุกฝ่าย สร้างแรงจูงใจที่ดีให้แก่ตนเองในทางสร้างสรรค์ รู้จักรักษาความสมดุลของเหตุผลกับอารมณ์ สามารถชี้นำความคิดและการกระทำของตนในการทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งในฐานะผู้นำหรือผู้ตาม ได้อย่างมีความสุข จนประสบความสำเร็จในการเรียน ความสำเร็จในอาชีพ ตลอดจนประสบความสำเร็จในชีวิต

6. โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง กระบวนการในการใช้ฝึกฝนทักษะทางอารมณ์ เพื่อเป็นการเสริมแรงหรือเป็นแรงจูงใจกระตุ้นให้นักเรียนที่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำกว่าเกณฑ์ได้เข้าใจตนเอง เกิดการตระหนักรู้ มีสติ รู้จักคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและสามารถจัดการกับตนเองได้อย่างมีเหตุมีผล สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและมีมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างได้ โดยฝึกตามวิธีที่ผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดให้เพื่อสามารถพัฒนาตนเองไปสู่การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นที่สูงขึ้นไป

7. วิธีปกติ หมายถึง การอบรมและการสอนวิชาจริยธรรมตามแผนการสอนในการพัฒนาคุณธรรมด้านต่าง ๆ แก่ผู้เรียนในคาบเรียนปกติ

8. นักเรียน หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2545 โดยสุ่มจากโรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์